

MARLEN HAUSHOFER

De wand

Met een voorwoord van Marja Pruis

'Sinds de coronacrisis weten we wat afzondering in tijden van quarantaine met ons doet. Een schrijfster die het thema van (zelf)opgelegd isolement al meer dan een halve eeuw geleden tot het hare maakte, is de Oostenrijkse Marlen Haushofer.' – *Karakters.nu*

Een vrouw gaat een weekend logeren bij haar nicht in een jachthuis in de Oostenrijkse bergen. Na de eerste nacht beseft ze dat ze alleen is. Ze gaat op onderzoek uit en wordt geconfronteerd met een ondoordringbare glazen wand die uit het niets is opgerezen en haar op zichzelf terugwerpt, achter die muur is alle leven uitgestorven.

In gezelschap van een hond, een koe en een kat probeert de vrouw te overleven. Ze struint het bos af op zoek naar eetbare planten en ze jaagt. Om niet gek te worden van haar eigen gedachten en eenzaamheid schrijft ze. Glashelder doet ze verslag van haar dagelijkse strijd met de elementen en met zichzelf.

'Een goudmijn van parabellen over leven en dood, het einde van de wereld, over de oerangsten van de mens en de strijd tussen de geslachten.' – *Renate Dorrestein*

'Om te huilen zo mooi.' – *De Groene Amsterdammer*

'De wand behoort tot het allergrootste wat de naoorlogse Oostenrijkse literatuur heeft voortgebracht.' – *Vrij Nederland*

Marlen Haushofer (1920-1970) was een Oostenrijkse schrijfster wier werk pas na haar dood een heropleving zag, mede dankzij de feministische thema's die in haar oeuvre naar voren komen. Inmiddels staat ze bekend als een van de grootste schrijvers van Oostenrijk. *De wand* (1963) wordt beschouwd als het hoogtepunt uit haar oeuvre.

MARLEN HAUSHOFER

De wand

Vertaald uit het Duits door Ria van Hengel

Met een voorwoord van Marja Pruis

uitgeverij
ORLANDO

Oorspronkelijke titel *Die Wand*

Oorspronkelijke uitgever Claassen Verlag, 1968

© Ullstein Buchverlage GmbH, Berlin

© 2021 Nederlandse vertaling Uitgeverij Orlando bv,
Amsterdam en Ria van Hengel

© 2021 Voorwoord Marja Pruis

Omslagontwerp Mariska Cock

© Omslagbeeld Léon Spilliaert, *Femme au levrier*, 1917

Zetwerk Pre Press Media Groep, Leerdam

ISBN 978 94 93081 96 3

NUR 302

www.uitgeverijorlando.nl

De wand

Vandaag, 5 november, begin ik aan mijn verslag. Ik zal alles zo nauwkeurig mogelijk opschrijven. Maar ik weet niet eens of het vandaag wel echt 5 november is. In de loop van de vorige winter ben ik een paar dagen kwijtgeraakt. Ook de dag van de week kan ik niet aangeven. Maar ik geloof niet dat dat zo belangrijk is. Ik ben aangewezen op schaarse notities; schaars omdat ik er nooit rekening mee heb gehouden dat ik dit verslag zou gaan schrijven, en ik ben bang dat in mijn herinnering veel dingen er anders uitzien dan ik ze werkelijk heb beleefd.

Dit manco kleeft waarschijnlijk aan elk verslag. Ik schrijf niet omdat ik zo graag schrijf; het is gewoon voor mij zo gelopen dat ik wel moet schrijven als ik mijn verstand niet wil verliezen. Want er is niemand die voor mij kan denken en zorgen. Ik ben helemaal alleen en ik moet proberen de lange donkere wintermaanden door te komen. Ik ga er niet van uit dat deze aantekeningen ooit worden gevonden. Op dit moment weet ik niet eens of ik dat wel wil. Misschien zal ik het weten als ik het verslag af heb.

Ik heb deze taak op me genomen omdat ze mij ervoor moet behoeden dat ik in de schemering ga zitten staren en bang word. Want ik ben bang. Van alle kanten kruipt de angst op me af en ik wil niet wachten tot hij mij bereikt en me overweldigt. Ik ga schrijven tot het donker wordt en van

dat nieuwe, ongewone werk moet mijn hoofd moe worden, leeg en slaperig. Voor de ochtend ben ik niet bang, alleen voor de lange schemerige middagen.

Ik weet niet precies hoe laat het is. Waarschijnlijk ongeveer drie uur in de middag. Mijn horloge is zoekgeraakt; maar ik had er toch al niet veel aan. Een minuscuul gouden polshorloge, eigenlijk niet meer dan een duur stuk speelgoed, dat de tijd nooit goed aangaf. Ik ben in het bezit van een balpen en drie potloden. De balpen is bijna uitgedroogd en met potlood schrijven vind ik heel vervelend. Het contrast met het papier is niet groot genoeg, de vage grijze krabbels vervloeien op de gelige achtergrond. Maar ik heb geen keus. Ik schrijf op de achterkant van oude kalenders en op vergeeld postpapier. Het postpapier is van Hugo Rüttlinger, een groot verzamelaar en hypochonder.

Met Hugo moet dit verslag eigenlijk beginnen, want zonder zijn verzamelwoede en hypochondrie zat ik nu niet hier; waarschijnlijk was ik dan niet eens meer in leven. Hugo was de man van mijn nicht Luise en een tamelijk welgesteld iemand. Zijn rijkdom had hij te danken aan een ketelfabriek. Het waren heel bijzondere ketels, die alleen Hugo vervaardigde. Helaas ben ik, hoewel ik het vaak genoeg heb moeten aanhoren, vergeten wat het unieke van die ketels nu precies was. Het doet er ook niet toe. In elk geval was Hugo zo welgesteld dat hij iets bijzonders met zijn geld moest doen. Hij schafte zich van zijn geld dus een jachtgoed aan. Hij had net zo goed renpaarden of een zeiljacht kunnen kopen. Maar Hugo was bang voor paarden en werd misselijk zodra hij een voet op een schip zette.

Ook het jachtgoed hield hij alleen voor de pronk. Hij was een slecht schutter en het stond hem tegen argeloze reeën dood te schieten. Hij nodigde zijn zakenvrienden uit en die zorgden met Luise en de jager voor het voorgeschreven afschot, terwijl hij, met zijn handen op zijn buik gevouwen, in

een leunstoel voor het jachthuis zat te doezelen in de zon. Hij leidde zo'n hectisch leven en was zo moe dat hij indommelde zodra hij een stoel onder zich voelde – een kolossale, dikke man, door duistere angsten geplaagd en aan alle kanten overbelast.

Ik mocht hem graag en ik deelde zijn liefde voor het bos en voor een paar rustige dagen in het jachthuis. Hij had er geen last van als ik ergens in zijn buurt was terwijl hij in zijn stoel zat te slapen. Ik maakte kleine wandelingetjes en genoot van de stilte na de drukte in de stad.

Luise was een hartstochtelijk jaagster, een gezonde vrouw met rood haar, die het aanlegde met iedere man die ze tegenkwam. Omdat ze een hekel had aan het huishouden, was het haar heel welkom dat ik terloops een beetje voor Hugo zorgde, chocolademelk maakte en zijn talloze mixturen mengde. Hij was namelijk ziekelijk bezorgd voor zijn gezondheid, wat ik toen niet zo goed begreep, omdat zijn leven toch niets anders was dan één voortdurend gejakker en zijn enige genoegen een dutje in de zon. Hij was erg kleinzerig en, afgezien van de flinkheid in zijn werk (waar ik wel van uit moest gaan), zo bang als een klein kind. Hij was zeer op perfectie en orde gesteld en ging altijd met twee tandenborstels op reis. Van elk gebruiksvoorwerp bezat hij meer dan één exemplaar; dat verschafte hem waarschijnlijk zekerheid. Verder was hij zeer erudiet, tactvol en een slecht kaartspeler.

Ik herinner me niet ooit een gesprek van enige betekenis met hem gevoerd te hebben. Soms deed hij een kleine poging in die richting maar elke keer liet hij het er voortijdig bij zitten, misschien uit schuchterheid of misschien omdat het hem te veel moeite was. Het kwam mij in elk geval wel goed uit, want het had ons toch alleen maar in verlegenheid gebracht.

Er was in die tijd voortdurend sprake van kernoorlogen en de gevolgen daarvan en dat bewoog Hugo ertoe een voor-

raadje levensmiddelen en andere belangrijke dingen in zijn jachthuis op te slaan. Luise, die de hele onderneming zinloos vond, ergerde zich daaraan en vreesde dat het zou worden rondverteld en dat het inbrekers zou aantrekken. Waarschijnlijk had ze daar gelijk in, maar in die dingen kon Hugo een starheid ontwikkelen waar niet doorheen te breken viel. Hij kreeg hartklachten en maagkrampen, totdat Luise haar verzet opgaf. Het kon haar in wezen ook niets schelen.

Op 30 april nodigden de Rüttlingers mij uit met hen mee te gaan naar het jachthuis. Ik was toen twee jaar weduwe, mijn beide dochters waren praktisch volwassen en ik kon mijn tijd net zo indelen als mij goeddunkte. Toch maakte ik weinig gebruik van mijn vrijheid. Ik was altijd al een honkvast type geweest en ik voelde me thuis het prettigst. Alleen Luises uitnodigingen sloeg ik zelden af. Ik hield van het jachthuis en van het bos en had er de autorit van drie uur graag voor over. Ook op die dertigste april nam ik de uitnodiging aan: we zouden drie dagen blijven en er waren geen andere gasten gevraagd.

Het jachthuis is eigenlijk een houten villa van twee verdiepingen, gebouwd van massieve stammen en nog steeds in prima staat. Op de parterre is een grote woonkeuken in boerenstijl, daarnaast een slaapkamer en een klein kamertje. Op de eerste verdieping, waar een houten veranda omheen loopt, liggen drie kleine kamertjes voor de gasten. Een van die kamertjes, het kleinste, werd in die tijd door mij bewoond. Ongeveer vijftig stappen ervandaan, op een helling die naar de beek afloopt, ligt een kleine blokhut voor de jager, eigenlijk niet meer dan een optrekje van maar één kamer, en daarnaast, direct aan de weg, staat een houten garage die Hugo heeft laten bouwen.

We reden dus drie uur met de auto en stopten in het dorp om Hugo's hond bij de jager op te halen. De hond, een Beierse bergspeurhond, heette Luchs en was wel van Hugo,

maar hij was bij de jager opgegroeid en door hem afgericht. Het was de jager wonder boven wonder gelukt de hond zover te krijgen dat hij Hugo als zijn baas erkende. Maar naar Luise luisterde hij niet, hij gehoorzaamde haar ook niet en ontliep haar. Mij behandelde hij vriendelijk neutraal, maar hij was graag bij me in de buurt. Het was een mooi beest met een donkere, roodbruine vacht en het was een uitstekende jachthond. We stonden even met de jager te praten en er werd afgesproken dat hij de volgende avond met Luise op sluipjacht zou gaan. Het was haar bedoeling een reebok te schieten; het jachtseizoen ging precies op 1 mei weer open. Aan dat gesprek leek geen eind te komen, zoals gebruikelijk op het land, en zelfs Luise, die daar nooit iets van begreep, beteugelde haar ongeduld om de jager, die ze dringend nodig had, niet uit zijn humeur te brengen.

Pas tegen drieën bereikten we het jachthuis. Hugo begon meteen de nieuwe voorraden uit de kofferbak van zijn auto naar het kamertje naast de keuken te brengen. Ik zette koffie op de spiritusbrander en na het koffiedrinken – Hugo begon net in te dutten – stelde Luise hem voor nog even met haar naar het dorp te gaan. Heel gemeen natuurlijk. In elk geval deed ze het erg handig, door te zeggen dat beweging onmisbaar was voor Hugo's gezondheid. Tegen halfvijf had ze hem eindelijk zo ver en zegevierend vertrok ze met hem. Ik wist dat ze in het dorpscafé terecht zouden komen. Luise hield van het gezelschap van houthakkers en boerenknechten en het kwam nooit bij haar op dat die lepe jongens haar achter haar rug weleens zouden kunnen uitlachen.

Ik ruimde de tafel af en hing de kleren in de kast; toen ik klaar was, ging ik op de bank in de zon zitten. Het was een mooie, warme dag en volgens het weerbericht zou het ook onbewolkt blijven. De zon stond schuin boven de sparren en zou al gauw ondergaan. Het jachthuis ligt in een keteldal, aan het eind van een kloof, onder steil oprijzende bergen.

Terwijl ik daar zo zat en de laatste warmte op mijn gezicht voelde, zag ik Luchs terugkomen. Waarschijnlijk had hij Luise niet gehoorzaamd en had zij hem voor straf teruggestuurd. Ik kon zien dat ze hem een uitbrander had gegeven. Hij kwam naar me toe, keek me bedroefd aan en legde zijn kop op mijn knieën. Zo bleven we even zitten. Ik aaide Luchs en sprak hem troostend toe, want ik wist dat Luise de hond helemaal verkeerd behandelde.

Toen de zon achter de sparren verdween, werd het kil en er vielen blauwige schaduwen over de open plek. Ik ging met Luchs naar binnen, stak de grote haard aan en begon een soort rijstgoulash klaar te maken. Dat had ik natuurlijk niet moeten doen, maar ik had zelf honger en ik wist dat Hugo 's avonds graag een echte warme maaltijd kreeg.

Om zeven uur waren mijn gastheer en gastvrouw nog niet terug. Dat was ook bijna niet mogelijk, ik schatte dat ze er niet voor halfnegen zouden zijn. Ik gaf de hond dus te eten, at mijn deel van de goulash op en ging ten slotte bij het schijnsel van de petroleumlamp de kranten zitten lezen die Hugo had meegebracht. In de warmte en de stilte werd ik slaperig. Luchs was in de nis naast de haard gekropen en lag zachtjes en tevreden te snuiven. Om negen uur besloot ik naar bed te gaan. Ik deed de deur op slot en nam de sleutel mee naar mijn kamertje. Ik was zo moe dat ik ondanks het vochtig koude dekbed meteen in slaap viel.

Ik werd wakker van de zon die op mijn gezicht scheen en onmiddellijk herinnerde ik mij de vorige avond. Omdat we maar één huissleutel bij ons hadden – de tweede lag bij de jager – hadden Luise en Hugo me bij hun thuiskomst moeten wekken. In mijn kamerjas rende ik de trap af en ik deed de buitendeur open. Luchs ontving me ongeduldig jankend en stooft me voorbij naar buiten. Ik liep naar de slaapkamer, al wist ik zeker dat ik daar geen mens zou vinden, er zaten immers tralies voor het raam en zelfs door een raam zonder

traliën had Hugo zich niet naar binnen kunnen wurmen. De bedden waren natuurlijk onbeslagen.

Het was acht uur; Hugo en Luise moesten in het dorp zijn gebleven. Dat verbaasde me zeer. Hugo had een hekel aan de korte hotelbedden en hij zou nooit zo onattent zijn geweest mij een nacht alleen in het jachthuis achter te laten. Ik had geen verklaring voor wat er was gebeurd. Het was nog erg koud en de dauw glinsterde op Hugo's zwarte Mercedes. Ik zette thee en warmde mezelf een beetje en toen ging ik met Luchs op weg naar het dorp.

Ik merkte nauwelijks hoe koud en vochtig het in de kloof was, omdat ik steeds maar liep te piekeren wat er toch met de Rüttlingers gebeurd zou kunnen zijn. Misschien had Hugo een hartaanval gekregen. Zoals dat gaat in de omgang met hypochonders, namen wij zijn geklaag allang niet meer serieus. Ik versnelde mijn pas en stuurde Luchs vooruit. Vrolijk blaffend ging hij ervandoor. Ik had er niet aan gedacht mijn bergschoenen aan te trekken en strompelde onhandig over de scherpe stenen achter hem aan.

Toen ik eindelijk de uitgang van de kloof bereikte, hoorde ik Luchs smartelijk en geschrokken janken. Ik liep om een houtstapel heen die me het uitzicht had versperd en daar zat Luchs te kermen. Uit zijn bek druppelde rood speeksel. Ik boog me over hem heen en aaide hem. Trillend en jankend drukte hij zich tegen me aan. Waarschijnlijk had hij op zijn tong gebeten of een tand gestoten. Toen ik hem aanmoedigde om met me door te lopen, trok hij zijn staart tussen zijn poten, ging voor me staan en duwde me met zijn lichaam terug.

Ik kon niet zien wat hem zo bang maakte. De weg kwam op dit punt uit de kloof tevoorschijn en zover mijn oog reikte lag hij vreedzaam en verlaten in de morgenzon. Geërgerd duwde ik de hond opzij en ik liep alleen verder. Gelukkig was ik door hem in mijn vaart geremd, want na een paar

stappen stootte ik keihard mijn voorhoofd en ik tuimelde achterover.

Luchs begon meteen weer te janken en drukte zich tegen mijn benen aan. Verbouwereerd stak ik mijn hand uit en ik voelde iets glads en koude: een gladde, koude weerstand op een plaats waar zich toch niets anders kon bevinden dan lucht. Aarzelend probeerde ik het nog een keer en opnieuw was het of mijn hand het glas van een raam voelde. Toen hoorde ik een luid gebons en ik keek om me heen, totdat ik begreep dat het mijn eigen hartslag was die in mijn oren dreunde. Mijn hart was al bang geworden voordat ik het wist.

Ik ging op een boomstam aan de kant van de weg zitten en probeerde na te denken. Het lukte me niet. Het was alsof alle gedachten mij in één klap hadden verlaten. Luchs kroop dichterbij en zijn bloedige speeksel druppelde op mijn jas. Ik aaide hem tot hij rustig werd. En toen keken we allebei naar de weg die zo stil en glanzend in het morgenlicht lag.

Ik stond nog drie keer op en overtuigde me ervan dat hier, drie meter voor mij, werkelijk iets onzichtbaars, glads, koude was, dat mij de weg versperde. Ik dacht aan zinsbegoocheling, maar ik wist natuurlijk wel dat het zoiets niet kon zijn. Ik had me gemakkelijker kunnen neerleggen bij een lichte krankzinnigheid dan bij dit verschrikkelijke onzichtbare ding. Maar daar was Luchs met zijn bloedende bek en daar was de buil op mijn voorhoofd, die pijn begon te doen.

Ik weet niet hoe lang ik op die boomstam ben blijven zitten, maar ik herinner me dat mijn gedachten voortdurend om onbelangrijke dingen cirkelden, alsof ze zich voor geen geld met die onbegrijpelijke ervaring wilden bezighouden.

De zon steeg hoger en begon mijn rug te verwarmen. Luchs zat aan een stuk door te likken en ten slotte bloedde hij niet meer. Hij kon niet ernstig gewond zijn.

Ik begreep dat ik iets moest ondernemen en beval Luchs

te blijven zitten. Vervolgens liep ik voorzichtig met uitgestrekte handen naar de onzichtbare hindernis toe en tastte haar af tot ik op de laatste rotsen van de kloof stuitte. Hier kon ik niet verder. Aan de andere kant van de weg kwam ik tot aan de beek en pas nu merkte ik dat de beek enigszins was opgestuwd en buiten zijn oevers was getreden. Maar er stond slechts weinig water in. De hele maand april was het droog geweest en het smelten van de sneeuw was al voorbij. Aan de andere kant van de wand – ik heb mezelf aangewend het ding de wand te noemen want ik moest het toch een naam geven, het was er nu eenmaal – aan de andere kant dus was de bedding van de beek over een kleine afstand bijna droog en daarna stroomde het water in een klein straaltje verder. Het had zich kennelijk al door de poreuze kalksteen heen gegraven. De wand kon dus niet diep de grond in gaan. Heel even voelde ik me een beetje opgelucht. Ik had geen zin om de opgestuwde beek over te steken. Het was niet aannemelijk dat de wand plotseling ophield, want dan zou het voor Hugo en Luise een koud kunstje zijn geweest om terug te komen.

Plotseling viel me iets op dat misschien al de hele tijd in mijn onderbewuste aan me had geknaagd: dat de weg er volkomen uitgestorven bij lag. Er moest toch allang iemand alarm geslagen hebben. Het zou normaal zijn geweest als de dorpelingen nieuwsgierig voor de wand waren samengedromd. Zelfs als geen van hen de wand had ontdekt, zouden Hugo en Luise er toch tegenaan gebotst moeten zijn. Het feit dat er geen sterveling te zien was vond ik nog raadselachtiger dan de wand zelf.

Ik begon in de stralende zon te rillen. De eerste kleine hoeve, eigenlijk maar een keuterboerderijtje, lag vlak om de volgende bocht. Als ik de beek overstak en een stukje de bergwei op klom, moest ik het kunnen zien.

Ik liep terug naar Luchs en sprak hem kalmerend toe. Hij was zo verstandig, ik had eigenlijk veel meer behoefte aan

bemoediging dan hij. Het was opeens een grote troost voor mij om Luchs bij me te hebben. Ik trok mijn schoenen en kousen uit en waadde door de beek. Aan de overkant strekte de wand zich uit aan de voet van de bergwei. Eindelijk kon ik het boerderijtje zien. Het lag heel stil in het zonlicht; een vreedzaam, vertrouwd beeld. Er stond een man bij de bron, hij hield zijn rechterhand als een kom halverwege tussen de waterstraal en zijn gezicht. Een propere oude man. Zijn bretels bungelden als slangen langs zijn lichaam en de mouwen van zijn overhemd had hij opgerold. Maar zijn hand bereikte zijn gezicht niet. Hij bewoog helemaal niet.

Ik deed mijn ogen dicht en wachtte, toen keek ik weer. De propere oude man stond er nog steeds roerloos bij. Nu zag ik ook dat hij met zijn knieën en zijn linkerhand op de rand van de stenen trog steunde, misschien dat hij daardoor niet kon omvallen. Naast het huis was een tuintje, waarin behalve pioenrozen en gebroken hartjes ook keukenkruiden groeiden. Er stond ook een magere, gehavende seringenstruik die al was uitgebloeid. April was bijna zomers warm geweest, zelfs hier in de bergen. In de stad waren de pioenrozen ook al uitgebloeid. Uit de schoorsteen kwam geen rook.

Ik sloeg met mijn vuist tegen de wand. Het deed een beetje pijn, maar er gebeurde niets. En plotseling verlangde ik er ook niet meer naar de wand stuk te slaan die mij scheidde van het onbegrijpelijke dat de oude man bij de bron was overkomen. Ik liep heel voorzichtig door de beek terug naar Luchs, die ergens aan stond te snuffelen en over zijn schrik heen leek te zijn. Het was een dode boomklever, zijn kopje was verbrijzeld en zijn borst zat vol bloedvlekken. Die boomklever was de eerste van een lange reeks vogeltjes die op deze jammerlijke wijze op een stralende meimorgen aan hun eind waren gekomen. Om een of andere reden zal ik me die boomklever altijd herinneren.